

Моделювання в економіці, організація виробництва та управління проектами

УДК 005.93: 303.725.35

А.В. Артёмова, І.В. Артёмов

Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «ХАІ», Харків

ПРОЦЕДУРА ОЦІНЮВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Теоретичне обґрунтування і практична розробка інструментів структурного відтворення ресурсного потенціалу. Вивчено та проаналізовано методи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. Розглянуто оціночні показники і параметри якісної оцінки складових ресурсного потенціалу підприємства. Запропоновано модель причинно-наслідкового взаємозв'язку ресурсного потенціалу, конкурентоспроможності та стратегічного розвитку підприємства. Наведена методика розрахунку середньозваженого показника оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.

Ключові слова: ресурсний потенціал, оцінка ефективності, конкурентоспроможність, стратегічний розвиток підприємства, модель, методика, показники.

Вступ

Постановка проблеми. Сучасна глобальна економіка відрізняється збільшенням ступеня нестабільності параметрів зовнішнього середовища. Тому цілі підприємств спрямовані на забезпечення довгострокової стійкості, а не тільки на максимізацію прибутку. У цих умовах ключовим фактором розвитку стає здатність підприємницької структури впливати на зовнішнє оточення бізнесу для досягнення своїх цілей за допомогою відповідних адаптаційних механізмів. Звідси випливає, що життєздатність підприємницької структури в значній мірі обумовлена не тільки фактичною наявністю відповідного ресурсного потенціалу, а й умінням виробляти і розширено відтворювати унікальні ресурси, відсутні в системі ринкового обороту, що в комплексі формує ресурсний потенціал стійкості бізнесу.

Питання підвищення ефективності підприємств шляхом оптимізації ресурсного потенціалу розглянуті недостатньо. Існуючі методики вартісної оцінки і оптимізації ресурсного потенціалу неадекватні усталеним статистичними і економічними системам обліку. Тому виникає необхідність розробки адаптивних підходів до забезпечення відтворення ресурсного потенціалу стійкості, що враховують динаміку не тільки внутрішнього, але і зовнішнього середовища підприємницьких структур, що визначає важливість і актуальність теми статті.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичній розробці інструментів структурного відтворення ресурсного потенціалу.

Аналіз літературних джерел. При проведенні аналізу виробничого потенціалу підприємства необхідно зробити вибір переліку основних ресурсів.

Проблемі підвищення ефективності виробництва, питанням дослідження ресурсного потенціалу та управління виробництвом присвячені праці таких вчених, як: І. Ансофф, І.А. Басєв, В.В. Блідих, В.Б. Бичина, Ю.О. Дорошенко, Н.М. Маківка, К.М. Мисько, А.М. Носонов, Ю.М. Осипов, Ю.В. Пануса, А.П. Пустуєва, О.С. Розумовського, І.В. Разорвіна, О.Д. Рубаєва, А.А. Рудичева, Д.С. Сінка, А.І. Татаркіна, Т.Н. Шаталова і ін.

Основна частина

На думку Е.В. Богомолової і Т.Н. Толстих, під ресурсним потенціалом слід розуміти сукупність наявних у підприємства видів ресурсів, пов'язаних між собою, використання яких дозволяє досягти максимального економічного ефекту [1]. Б.І. Смагін визначає дане поняття як сукупність трудових, природних і матеріальних витрат, які визначають кількість, якість і внутрішньою структурою кожного ресурсу [2]. А.П. Шатрова вважає, що ресурсний потенціал має на увазі можливості організації по використанню наявних у неї ресурсів і ресурсів, які підприємство не використовує, але які є у зовнішньому середовищі і тих, які можуть з'явитися в майбутньому [3].

Таким чином, можна виділити два основних напрямки дослідження ресурсного потенціалу – «ресурсний» і «результативний». Перший з них розглядає ресурсний потенціал як сукупність ресурсів господарського суб'єкта, а другий, в свою чергу, – як здатність господарської системи освоювати ресурси для задоволення існуючих потреб.

Аналіз процесу оцінювання потенціалу підприємства показав, що проаналізувати ресурсний потенціал можливо з використанням узагальнюючого

показника, сформованого з урахуванням всіх особливостей структури і діяльності підприємства. В результаті вивчення літератури запропонована наступна порівняльна характеристика методів оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства, яка представлена в табл. 1: згруповані

види методів, які можуть бути застосовні підприємствами в їх господарській діяльності [4].

При цьому, наприклад, Р.А. Кличева пропонує використовувати наступну систему показників, що відображають стан ресурсного потенціалу підприємницької структури (табл. 2) [5].

Таблиця 1

Методи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства

№	Види методів	Характеристика групи	Показники, що характеризують вид методу	Економічний сенс показника
1	Витратні методи	Методи засновані на одному показнику, що враховує витрати підприємства	1. Затратовіддача 2. Затратоємкість 3. Рентабельність витрат	Показники ефективності використання ресурсного потенціалу на основі двох результативних показників обороту і прибутку
2	Ресурсні методи	Методи засновані на показнику, що враховує оборот роздрібною торгівлі і прибутку	1. Ресурсовіддача	
3	Результативні методи	Методи оцінки використання ресурсного потенціалу за складом основних економічних показників	1. Узагальнюючий показник ефективності використання ресурсного потенціалу 2. Узагальнюючий показник ефективності виробництва 3. Показник ефективності конкретного ресурсного потенціалу	Показники кількісної оцінки діяльності підприємства
4	Комплексні системні методи	Методи визначають різні види ефективності використання ресурсного потенціалу	1. Узагальнюючий показник динаміки ефективності використання ресурсного потенціалу 2. Показник економічної ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства 3. Зведені показники ефективності ресурсного потенціалу підприємства	Дозволяють більш глибоко і детально вивчити діяльність підприємства, що веде як до ефективного використання наявних ресурсів, так і до виявлення ресурсів

Таблиця 2

Система оціночних показників при визначенні рівня ресурсного потенціалу підприємницької системи

Група показників	Показник оцінки виробничої складової	Показник оцінки матеріальної складової	Показник оцінки кадрової складової
Аналіз руху елементів ресурсного потенціалу	Коефіцієнти: поновлення І, вибуття ОФ, приросту ОФ	Коефіцієнти: нерівномірності поставок матеріалів, варіації	Коефіцієнти: обороту по прийому, обороту з вибуття, плинності кадрів, сталості кадрів
Поточний стан елементів ресурсного потенціалу	Коефіцієнти: зносу основних фондів, придатності ОФ, використання парку наявного, встановленого, зданого в експлуатацію устаткування. Показники, що характеризують час використання номерного фонду	Коефіцієнти (фактичні та планові) забезпеченості матеріальними ресурсами	Середньорічний обсяг послуг, наданих одним працюючим. Показники балансу робочого часу
Ефективність використання елементів ресурсного потенціалу	Фондовіддача, фондомісткість, рентабельність. Коефіцієнт завантаження номерного фонду, показник інтегральної завантаження	Питома вага матеріальних витрат у собівартості послуг. Коефіцієнт використання матеріалів	Зміна середнього заробітку працюючих за період середньорічного обсягу послуг, непродуктивні витрати робочого часу, економія (перевитрата) фонду заробітної плати

С.Н. Гончарова та О.В. Гуденіца пропонують проводити експертну оцінку за допомогою методу «Дельфі», націленого на виявлення переважаючої думки по певній проблемі без урахування думки

інших експертів. Оцінці підлягають такі складові ресурсного потенціалу як технічні ресурси, технологічні ресурси, просторові ресурси, управлінські ресурси, інформаційні ресурси, кадрові ресурси. Склад

параметрів для оцінки кожного виду ресурсів наведено в табл. 3. При цьому для оцінки кожного окремого елемента ресурсного потенціалу та його властивостей може бути використана шкала Харрінгтона, представлена в табл. 4 [6].

Д.А. Чепелкін і його співавтори пропонують використовувати методику, яка дозволяє провести оцінку ресурсного потенціалу через сукупність [7].

Оцінка використання ресурсного потенціалу підприємства дозволяє виявити резерви в його виробничо-господарської діяльності.

В основу такої оцінки покладено відтворювальний підхід до використання потенціалу підприємства, який передбачає аналіз його ресурсного, витратного і результатного станів. Все це дозволяє отримати інформацію про підсумки господарської діяльності підприємства, виявити резерви, оцінити шляхи можливого підвищення ефективності функціонування підприємницької структури. Г.Н. Степанова вважає, що процес використання ресурсного потенціалу характеризують такі параметри як продуктивність і ефективність. На думку автора, продуктивність забезпечує оцінку використання кожної групи ресурсів конкретним показником, а ефективність допомагає оцінити рівень його системного використання, що відображено в табл. 5 [8].

Процес формування стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємства включає в себе виявлення певної пропорції компонентів ресур-

сного потенціалу, виходячи з напрямку стратегічного розвитку та необхідного рівня конкурентоспроможності підприємства, ці елементи і є складовими механізми стратегічного управління підприємством, спрямованим на забезпечення його конкурентоспроможності та стратегічний розвиток (рис. 1) [8].

Представлена модель є допоміжним інструментом розробки напрямків організаційного розвитку підприємства, а процес формування ресурсного потенціалу створює необхідні передумови для успішної реалізації стратегії підприємства, спрямованої на забезпечення її конкурентоспроможності.

Основою даного методу є побудова матричної моделі, що включає в себе три групи показників:

– показники результату, які відображають ефект використання ресурсного потенціалу торговельного підприємства малого бізнесу;

– показники витрат (витрат), пов'язаних з використанням ресурсного потенціалу торговельних підприємств малого бізнесу, які можливо розділити на підгрупи, пов'язані з використанням елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства малого бізнесу та його в цілому;

– показники ресурсів – кількісні показники, що відображають джерела формування складових ресурсного потенціалу малого торгового підприємства; в залежності від елемента ресурсного потенціалу вони можуть бути представлені чисельністю працівників, торговою площею і т.п.

Таблиця 3

Параметри якісної оцінки складових ресурсного потенціалу підприємства

Вид ресурсів	Складові оцінки
Технічні	Можливості виробничого обладнання; раціональність використання обладнання; рівень модернізації та реконструкції обладнання
Технологічні	Можливості технології в забезпеченні стабільності якості продукції; оснащеність прогресивними технологічними ресурсами; наявність конкурентоспроможних ідей по розвитку технологічних ресурсів
Просторові	Відповідність території стратегічним цілям; комунікаційні можливості
Керуючі	Стан управління у зовнішньому середовищі підприємства; стан управління у внутрішньому середовищі підприємства
Інформаційні	Достатність бази даних про зовнішнє середовище підприємства; надійність, достовірність і актуальність інформації про зовнішнє середовище; можливість розширення та підвищення достовірності і актуальності інформації про зовнішнє середовище
Кадрові	Можливості управлінського персоналу; можливості виробничого персоналу; результативність і надійність роботи персоналу; рівень навчання та атестації персоналу

Таблиця 4

Шкала Харрінгтона для якісної оцінки елементів ресурсного потенціалу підприємницької структури

Оцінка	Якісна характеристика оцінки
1,00	Максимальний рівень
1,00-0,80	Показник, що перевершує оптимальний рівень
0,80-0,63	Оптимальний комерційний рівень
0,63-0,40	Прийнятий рівень
0,40-0,30	Межу з неприйнятним рівнем
0,30-0,10	Неприйнятний рівень
0,00	Повністю неприйнятний рівень

Таблиця 5

Оцінка використання ресурсного потенціалу з точки зору продуктивності і ефективності

Вид ресурсів	Продуктивність	Ефективність
Будівлі та споруди	Коефіцієнт використання	Аналіз на відповідність природних ресурсів і характеру виконання робіт
Машини та обладнання	Коефіцієнт використання, інтенсивність потоку	–
Фінансові	Прибутковість використання власних оборотних коштів	Структура капіталу
Матеріали	Обсяг виробництва (вихід продукції)	Відповідність матеріалу технологічним стандартам і стандартам якості
Продукції	Попит на ринку	Відповідність товару потребам ринку
Маркетинг і розподілі	Обсяг продажів, частка ринку	Вибір каналів розподілу та методів просування товару
Людські ресурси	Продуктивність праці, порівняльний розмір підрозділів	Відповідність посади, дублювання зусиль
Нематеріальні активи	–	Гудвіл, імідж, ринкова інформація, «ноу-хау»

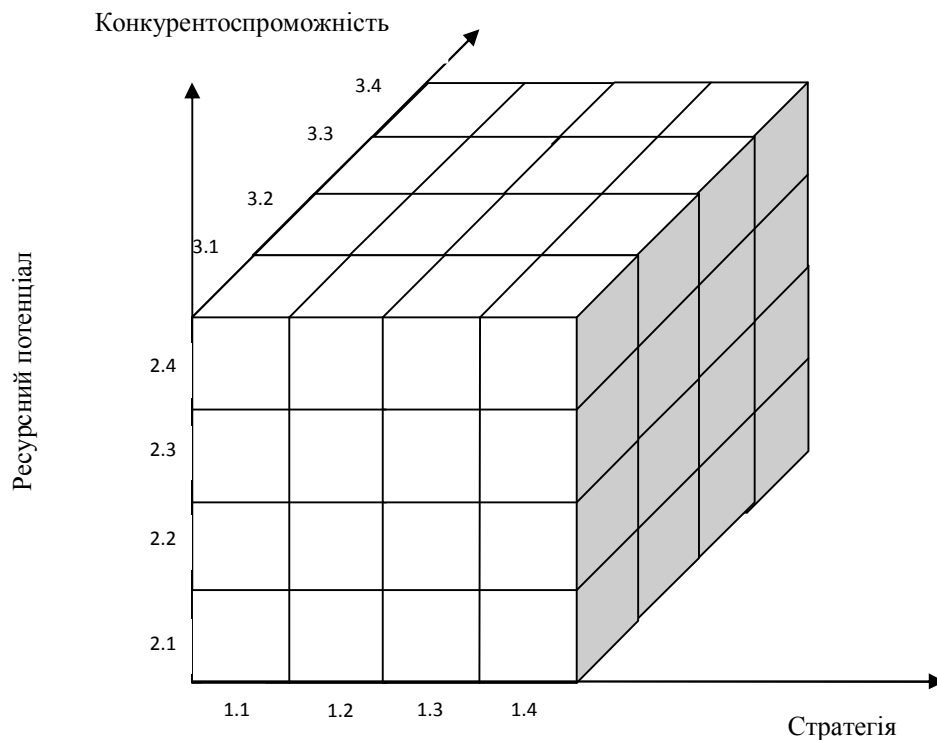

Рис. 1. Модель причинно-наслідкового взаємозв'язку ресурсного потенціалу, конкурентоспроможності та стратегічного розвитку підприємства

Для оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу та складу на основі вивчення спільних рис підприємств в розрізі країни, округу та регіону досліджені методичні підходи до критеріїв і показників їх ефективності.

Методика заснована на комплексній оцінці ресурсного потенціалу, що дозволяє врахувати неповторність його складу, і передбачає виконання двох етапів (рис. 2) [8].

Загальний показник оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства може бути розрахований як середньозважений, що включає ефективність використання окремих компонентів.

Метод визначення узагальнюючого середньозваженого показника оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства складається з трьох етапів:

Характеристика граней механізму стратегічного управління підприємством

Стратегії	Компонент ресурсного потенціалу	Рівень (стадія) конкурентоспроможності
1.1.Інтегрованого зростання	2.1. Кадровий потенціал	3.1. Перший рівень конкурентоспроможності (управлінська система «внутрішньо нейтральна»: сліпа прихильність примітивної цінової конкуренції)
1.2.Концентрованого зростання	2.2. Фінансово-майновий потенціал	3.2. Другий рівень конкурентоспроможності (управлінська система «зовні нейтральна»: більш витончені форми і метод конкуренції, де цінова конкуренція витісняється конкуренцією за якістю, рівнем обслуговування споживачів)
1.3.Диверсифікації	2.3. Інформаційно-комунікативний потенціал	3.3. Третій рівень конкурентоспроможності (підприємство цього рівня орієнтовані передбачення потреб і запитів споживачів і стають в один ряд з лідерами галузей)
1.4.Скорочення	2.4. Організаційно-підприємницький потенціал	3.4. Четвертий рівень конкурентоспроможності (підприємстві виявляються попереду конкурентів на багато років)

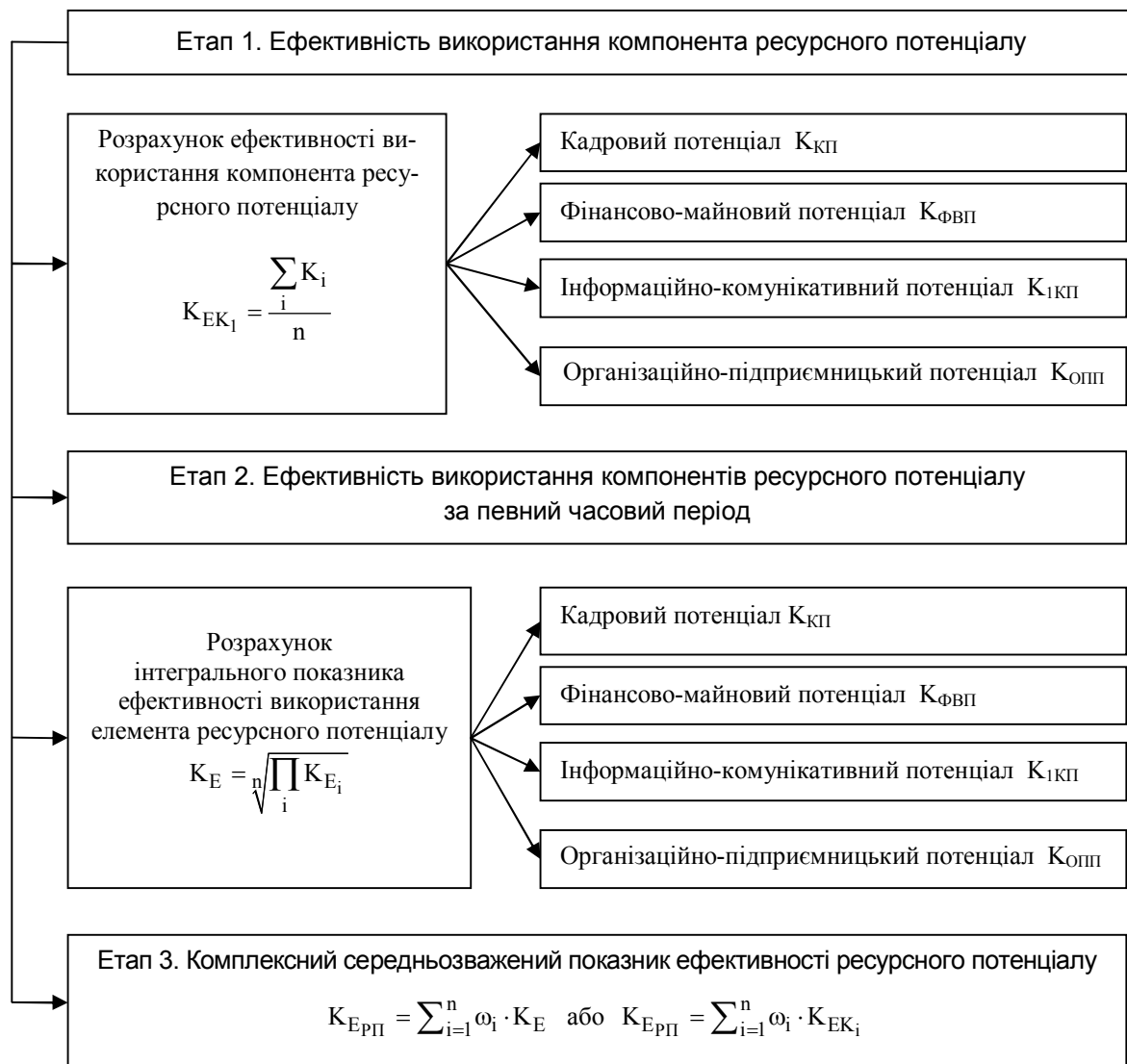

Рис. 2. Розрахунок комплексного середньозваженого показника оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства

– визначення показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу (за запропонованою автором системою показників), при цьому $100\% = 1$;

– визначення інтегральних показників ефективності використання елементів ресурсного потенціалу за певний часовий період (один, два і більше років);

– розрахунок комплексного середньозваженого показника ефективності використання ресурсного потенціалу.

Значення підсумкового показника дорівнює одиниці або вище, коли ресурсний потенціал адекватний обраної стратегії. Значення показника нижче одиниці свідчить про невідповідність ресурсного потенціалу даної стратегії конкурентоспроможності.

Висновки

Таким чином, при використанні методики оцінки ресурсного потенціалу підприємств та системи показників оцінки ефективності були систематизовані розрізнені процеси і функції.

Перший етап починається зі збору первинної та вторинної інформації про діяльність підприємств і ринку. Визначаються основні цілі підприємства, його вихідні і кінцеві показники господарської діяльності.

Другий етап полягає в аналізі інформації і визначенні показників, які відповідають життєдіяльності підприємства, причому якщо який-небудь показник дорівнює або менше 0, то продовження аналізу не має сенсу.

Третій етап включає в себе визначення показників оцінки ефективності елементів ресурсного потенціалу. На даному етапі доцільно використовувати систему показників оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу.

ПРОЦЕДУРА ОЦЕНКИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛА ПІДПРИЄМСТВА

А.В. Артёмова, И.В. Артёмов

Теоретическое обоснование и практическая разработка инструментов структурного воспроизводства ресурсного потенциала. Изучены и проанализированы методы оценки эффективности использования ресурсного потенциала предприятия. Рассмотрены оценочные показатели и параметры качественной оценки составляющих ресурсного потенциала предприятия. Предложена модель причинно-следственной взаимосвязи ресурсного потенциала, конкурентоспособности и стратегического развития предприятия. Представленная методика расчета средневзвешенного показателя оценки эффективности использования ресурсного потенциала предприятия.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, оценка эффективности, конкурентоспособность, стратегическое развитие предприятия, модель, методика, показатели.

THE PROCEDURE OF EVALUATION OF THE RESOURCE POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

A.V. Artemova, I.V. Artemov

Theoretical substantiation and practical development of tools for structural reproduction of resource potential. Researched and analyzed methods of evaluating the effectiveness of using resource potential at enterprises. Considers performance indicators and parameters for quality evaluation of components of resource potential of the enterprise. The proposed model of causal relationships resource potential, competitiveness and strategic development of the enterprise. The technique of calculating the weighted average of the efficiency evaluation of the resource potential of the enterprise.

Keywords: resource potential, assessment of the efficiency, competitiveness, strategic development of the enterprise model, methodology, indicators.

Список літератури

1. Разиньков П.И. Производственный потенциал предприятий. Формирование и использование: Монография / П.И. Разиньков. – Тверь: ТГТУ. 2005, – 131 с.

2. Кутин А.А. Анализ структуры временных связей машиностроительного производства / А.А. Кутин, С.В. Луцок // *Технология машиностроения*. – 2010. – № 3. – С. 58-61.

3. Шатрова А.П. Алгоритм внедрения методики оценки ресурсного потенциала предприятия сферы услуг / А.П. Шатрова // *Проблемы современной экономики*. – 2009. – №3. – С. 393.

4. Badrieva L.D. Modern trends and patterns of effective use of resource potential / L.D. Badrieva // *Russian Entrepreneurship*. – 2011. – No 12.

5. Клычева Р.А. Совершенствование управления ресурсным потенциалом предприятий гостиничного хозяйства : автореферат дисс. ... канд. экон. наук: 08.00.05 / Клычева Равза Арсевичевна. – Махачкала, 2010. – 25 с.

6. Гончарова С.Н. Оценка качественных параметров ресурсного потенциала предприятия / С.Н. Гончарова, О.В. Гуденица // *Учет и статистика*. – 2009. – No 1. – С. 79-83.

7. Степанова Г.Н. Стратегический менеджмент. Планирование на предприятии / Г.Н. Степанова. – М.: Издательство МГУП, 2001. – 136 с.

8. Плотницька С.І. Ресурсний потенціал підприємства як фактор побудови ефективної стратегії конкурентоспроможності / С.І. Плотницька // *Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання*. – 2015. – No 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4487&p=1>.

Надійшла до редколегії 10.05.2016

Рецензент: д-р техн. наук І.В. Шостак, Національний аерокосмічний університет ім. Н.С. Жуковського «ХАІ», Харків.